
PAPERS. REGIÓ METROPOLITANA DE BARCELONA
núm. 28, novembre 1997, pàgs. 69-83

ELS 20 ANYS DEL PLA GENERAL METROPOLITÀ:
LES DISTINTES ESCALES I FORMES DE DESPLEGAMENT
DEL PLA

JULI ESTEBAN

*Arquitecte. Director del Gabinet d'Estudis Urbanístics de l'Ajuntament
de Barcelona*

SUMARI

1. Introducció

2. El desplegament en els teixits urbans: la visió de prop

3. El creixement: cauteles, resistència i convenis

4. L'ordenació dels àmbits singulars

4.1. Collserola

4.2. La franja costanera

4.3. L'ordenació de l'espai rural

5. Els projectes de ciutat

6. Els grans projectes estratègics

6.1. Característiques generals

6.2. Les operacions en el front marítim

6.3. L'àrea Sant Andreu-Sagrera

6.4. El Pla Delta (centre de comunicacions-port-aeroport)

7. Consideracions finals

ABSTRACTS

El desenvolupament projectual del Pla General Metropolità s'ha realitzat a partir de cinc grups de propostes: les actuacions als teixits urbans, amb operacions puntuals desenvolupades amb PERI. Els creixements mitjançant plans parcials, articulats per les instàncies municipals a partir, per exemple, de la revisió del Programa d'Actuació Urbanística del Pla. L'ordenació d'àmbits singulars, peces significatives de l'ordenació metropolitana, amb una clara identificació geogràfica i d'extensió supramunicipal, com la serra de Collserola o la franja costanera. Els projectes de ciutat, com les Àrees de Nova Centralitat a Barcelona. I, finalment, grans projectes estratègics, com el marge dret del Besòs, el front marítim de Barcelona i el Pla del centre de comunicacions-port-aeroport. El progressiu augment d'escala de les modificacions induïdes pels projectes de desplegament no ha significat l'obsolescència del Pla. Ans al contrari, el que es demostra és, d'una banda, que el Pla encara manté una part substancial del seu valor inicial i, d'una altra, que les modificacions realitzades han estat rebudes i gestionades des del planejament sense posar en qüestió els fonaments bàsics del Pla.

El desarrollo proyectual del Plan General Metropolitano se ha venido realizando a partir de cinco grupos de propuestas: las actuaciones en tejidos urbanos, con operaciones puntuales desarrolladas con PERI. Los crecimientos mediante planes parciales, articulados por las instancias municipales a partir, por ejemplo, de la revisión del Programa de Actuación Urbanística del Plan. La ordenación de ámbitos singulares, piezas significativas de la ordenación metropolitana, con una clara identificación geográfica y de extensión supramunicipal, como la sierra de Collserola o la franja costera. Los proyectos de ciudad, como las Áreas de Nueva Centralidad en Barcelona. Y, finalmente, grandes proyectos estratégicos, como el margen derecho del Besòs, el frente marítimo de Barcelona y el Plan del centro de comunicaciones-puerto-aeropuerto. El progresivo aumento de escala de las modificaciones inducidas por los proyectos de desarrollo no ha significado, sin embargo, la obsolescencia del Plan. Antes al contrario, lo que se demuestra es, por una parte, que el Plan mantiene aún una parte sustancial de su valor inicial y, por otra, que las modificaciones realizadas han sido recibidas y gestionadas desde el planeamiento sin llegar a poner en cuestión los fundamentos básicos del Plan.

Le développement projectuel du *Pla General Metropolità* c'est réalisé a partir de cinq propositions. Les actuaciones en tissus urbains, avec des opérations ponctuelles développées avec le PERI's. Les accroissements à travers des plans partiels, articulés par les instances municipales à partir, par exemple, de la révision du Programme d'Actuation Urbanistique du Plan. L'aménagement des secteurs singuliers, pièces significatives de l'aménagement métropolitain, avec une nette identification géographique et d'extension supramunicipale, comme la serra de Collserola ou la frange côtière. Les projets de la ville, comme les Aires de Nouvelle Centralité à Barcelona et, finalement, les grands projets stratégiques, comme la rive droite du Besòs, le front maritime de Barcelona et le Plan du Centre de communications-port-aéroport. L'accroissement progressif d'échelle des modifications apportées par les projets de développement n'ont pas supposé, par contre, la désuétude du plan. Bien au contraire, cela prouve que, d'une part, le Plan conserve encore une part substantielle de sa valeur initiale et, d'autre part, que les modifications réalisées ont été reçues et gérées depuis l'aménagement sans poser en question les bases du Plan.

The *Pla General Metropolità* (PGM) has been put into effect on the basis of five groups of projects. The first group comprises those affecting existing urban areas, including a certain number of operations which were dealt with by way of PERI's. The second relate to urban expansion carried out through *plans parcials* drawn up by the local municipal authorities on the basis, for example, of the revision of the *Programa de Actuació Urbanística del Pla*. The third concern the planning of unique areas which are significant elements of the metropolitan plan as a whole with clear geographical definition and which cross municipal boundaries, such as the Serra de Collserola and the coastal strip. The fourth group include the city projects, such as the *Àrees de Nova Centralitat* in Barcelona. The final group includes projects affecting the Barcelona waterfront and the Port-Airport-communications centre. The increasing scale of the modifications made necessary by the development plans has not, however, rendered the overall plan obsolescent. On the contrary, it has been shown that the PGM still retains a substantial part of its initial value, and that the modifications which have been introduced have been received and implemented without bringing into question the fundamental premises of the original plan.

ELS 20 ANYS DEL PLA GENERAL METROPOLITÀ: LES DISTINTES ESCALES I FORMES DE DESPLEGAMENT DEL PLA

1. Introducció

En la consideració de les diferents escales en què s'ha produït el desplegament del PGM al llarg d'aquests anys, inevitablement haurem de contemplar en alguna mesura la variable temporal, malgrat que aquest aspecte sigui l'objecte d'una altra intervenció en aquest seminari. Hi ha una correspondència perceptible entre les actituds dominants que corresponen a cada fase de la història del Pla i les diverses escales o formes de desplegament que han estat més significatives.

D'una banda, veiem que el PGM ha viscut, al llarg de la seva vida, diferents episodis que han modelat la seva lectura de diversa manera. D'una altra, el Pla ha sofert –inexorablement– un continuat procés d'envel·liment de les seves determinacions, que ha fet que el seu desplegament en un moment o altre s'hagi abordat des de diferents escales i perspectives.

I ja que hem de tractar d'escales, comencem per recordar que el PGM va ser expressat en plànols a escala 1/5000 en tot el seu àmbit. La utilització d'aquesta escala en tots els tipus de sòl, l'acceptable qualitat de la cartografia emprada i la voluntat de precisió en l'expressió gràfica de les determinacions proporcionaren a aquest pla una proposta d'ordenació molt més detallada i precisa que les dels plans de períodes anteriors.

Tanmateix, convé també assenyalar que els plans generals d'etapes posteriors –especialment a la dècada dels vuitanta– anaren a propostes molt més detallades, especialment pel que feia a l'ordenació del sòl urbà, en què es refonien a escales més grans, 1/2000, 1/1000, totes les determinacions que el Pla proposava o incorporava de planejaments anteriors.

El PGM no va pretendre arribar a aquest grau, i les nombroses determinacions que subsistien de planejaments anteriors es refongueren posteriorment en un procés més lent i fraccionari, en plànols a escala 1/2000 en primera instància entesos com a plànols «estàtics»: l'ordenació a escala 1/2000 que corresponia al moment de l'aprovació del PGM, però amb la voluntat de ser plànols «dinàmics», que anirien incorporant els desplegaments del Pla

que s'anirien aprovant. Podem afegir que aquesta segona transcripció, en la seva pretensió de ser l'únic plànol normatiu de referència, continua sent segurament un desideràtum, si bé hem d'assenyalar el valor d'aquest tipus de transcripció com a eina insubstituïble per portar el seguiment del Pla.

Assenyalem també que el PGM va ser un pla especialment auster en la seva expressió gràfica. Per a les delimitacions i classificacions de sòl que configuren l'ordenació, s'utilitzaren els recursos mínims suficients per a la claredat de les determinacions, sense cap concessió a la imageria cartogràfica. Pensem que només una memòria densíssima del territori podia permetre la superposició mental de la realitat i les determinacions del Pla, i fer possible el seu enteniment ple i immediat. Per a la major part de les persones, l'accés a moltes de les intencions del pla ha demanat un esforç de lectura amb el suport de gràfics complementaris.

Els anys següents, a la vegada que molts plans generals adoptaven l'instrumental bàsic del PGM per a la definició de l'abast normatiu de les seves determinacions, es va anar augmentant la presència de dibuix «figuratiu», tant als estudis de reconeixement del territori i de l'espai, com, i molt especialment, a les propostes d'ordenació.

Crec que no hi ha dubte que una de les causes de l'amplitud d'aquest fenomen ha estat el desig dels projectistes –amb formació d'arquitectes majoritàriament– de voler percebre una certa materialització de les seves idees espacials, les quals tenen inevitablement un futur incert i sovint llunyà. Però hi ha hagut també, en aquesta progressió de les il·lustracions gràfiques, la intenció d'oferir explicacions de les propostes urbanístiques que fossin fàcils d'entendre i convincent pels ajuntaments i els ciutadans en general.

Assenyalem que aquest és un terreny en el qual el PGM donava joc, i que molts dels seus desplegaments, com veurem, han estat marcats per aquest objectiu de figuració formal i d'explicació pedagògica.

Els casos a què em referiré són propostes i projectes que s'elaboren sobre la base dels traçats i la

normativa del PGM, i que entenc que expressen el desplegament de les seves idees projectuals. Tractaré, per tant, més de l'elaboració de les propostes que de la seva realització. No s'inclouen, per tant, consideracions directes al voltant de la gestió del pla i de les diverses actuacions –adquisició de sòl, execució de parcs i vialitat, construcció d'equipaments, urbanització...– que constitueixen la finalitat última del planejament, i que mereixen sens dubte ser objecte de tractament específic en altres ponències o estudis.

Notem que els projectes es consumeixen en el moment precís de la seva materialització, i que per tant el seu període vital és anterior a aquesta. En consonància amb aquesta idea, m'interessa parlar del PGM no tant en la valoració de les transformacions que ha propiciat com en la seva consideració com a projecte col·lectiu obert, subjecte a eventualitats i canvis, subratllant especialment la seva capacitat, no ja de supervivència, sinó d'enriquiment com a projecte global.

Els processos de transformació de l'espai urbà i el territori no funcionen només segons un esquema lineal que va del general al particular. El PGM, com no podia ser d'altra manera, no ha tingut un desplegament només en plans parcials, PERI i projectes, que concretessin les seves determinacions a escales més precises. És clar que del treball sobre el particular o sectorial s'han derivat sovint objectius no previstos, que abasten les determinacions d'ordre general del Pla –i que podem entendre com a objectius complementaris–. Però també, a vegades, d'aquest treball projectual s'obtenen apreciacions d'ordre general no coincidents amb les del PGM, i que han permès fonamentar objectius alternatius en alguns aspectes.

Diferenciem en el desplegament projectual del PGM cinc grups de propostes:

1. El desplegament en els teixits urbans: la visió de prop.
2. El creixement: cauteles, resistència i convenis.
3. L'ordenació dels àmbits singulars.
4. Els projectes de ciutat.
5. Els grans projectes estratègics.

2. El desplegament en els teixits urbans: la visió de prop

Les propostes sobre els teixits urbans prenen especial importància en el període 1980-1986, si bé es continuen treballant en els anys posteriors i mantenen la seva presència com a instrument urbanístic a l'actualitat.

Tanmateix, penso que és especialment significativa la seva profusió en el període assenyalat, que es correspon amb els primers anys d'exercici dels ajuntaments democràtics. L'explicable preocupació d'aquests per l'espai urbà s'inscriu, a més, en els vents culturals dominants a l'urbanisme d'aquells anys, amb especial valoració de les característiques històriques i tradicionals de la ciutat europea (carta de Brussel·les, germans Krier, IBA Berlín...).

La preocupació municipal per l'espai urbà existent s'expressà, a quasi tot arreu, en diverses actuacions concretes d'urbanització i millora dels teixits, amb creació de places, parcs i equipaments, que havien de constituir la prova palpable de l'eficàcia municipal que la nova situació democràtica comportava (cal assenyalar, tanmateix, que en alguns casos –especialment a Barcelona– moltes d'aquestes actuacions foren possibles pels terrenys adquirits als anys de la transició 1976-1980).

Recordem que aquesta irrupció de petites i mitjanes actuacions de millora dels teixits va abonar una opinió –un tant difusa, però real– què allò era l'urbanisme, i no el caduc planejament de xifres i estàndards entès sovint exclusivament com una dificultat a salvar per obtenir objectius concrets i desitjables a petita escala. Aquesta confrontació es presentà sovint en la formulació dels plans especials de reforma interior, els PERI, sigla que, des de llavors, ha passat a formar part del vocabulari bàsic dels ciutadans.

De fet, els PERI eren actuacions previstes en molts casos en el propi PGM, que conté diverses qualificacions que han de desenvolupar-se necessàriament mitjançant PERI. Estrictament, el PERI –amb un contingut definit per la Llei del sòl de 1975– no és altra cosa que l'instrument que havia de definir els termes concrets de la reforma urbana plantejada i

articular els factors que l'haurien de fer possible; tanmateix, és força clar que en aquells anys el significat d'aquest mot va prendre més amplitud:

- El PERI era sovint en primer lloc un mitjà per a l'afirmació de la particularitat del barri enfront de la generalitat normativa del PGM.
- Era també un vehicle per canalitzar reivindicacions dels veïns relatives generalment a zones verdes, equipaments i conservació d'espais o edificis significatius, no previstos en el PGM.
- Foren també, en alguns casos significatius, un instrument d'oposició a determinades afectacions –bàsicament viàries– proposades o conservades pel PGM.

Aquests significats –força concurrents en molts casos– atorgava als PERI un paper de defensa dels valors espacialment més immediats i dels objectius més pròxims en el temps, enfront de l'amplitud i la intemporalitat del PGM.

Per aquesta raó els PERI es van desenvolupar en molts llocs on el PGM no els preveia; això es va fer a vegades a demanda de les associacions de veïns, que percebien que un barri sense PERI seria un barri oblidat o desvalgut enfront a un pla general massa general.

Segons aquesta lògica, el PERI era també un instrument de l'urbanisme «real» enfront de l'urbanisme burocràtic de xifres, estàndards i també afectacions. S'esperava, per tant, que havia de produir efectes força immediats. Aquesta confiança en el PERI com a solució ràpida de tots els problemes urbans de l'entorn va ser, sens dubte, origen de decepcions, que de fet eren les decepcions de la pèrdua de la innocència. Els ciutadans s'adonaren finalment que no hi ha habitualment solucions fàcils i ràpides en la reforma de les àrees urbanes, que aquestes tenen gairebé sempre un cost elevat i que els recursos són sempre escassos. D'aquí que, amb el temps, els significats afegits s'han anat esmortint i els PERI que es continuen redactant o reajustant han recuperat força la seva imatge instrumental més asèptica.

No és aliè al fenomen dels significats atribuïts en el seu moment als PERI el fet que aquests es redactessin sovint en la línia expressiva pròpia del planejament dels vuitanta, que es recreà especialment en l'elaboració gràfica de les propostes. En els PERI, aquestes prefiguraven intencionadament la situació urbana desitjada, amb la qual cosa es donava forma a uns objectius ciutadans sovint només intuïts. Segurament, això els feia sentir més propers i abastables.

En qualsevol cas, però, cal assenyalar com un fet positiu aquesta provisió d'imatges, sovint aspiracions llunyanes, altres vegades recordatoris d'actuacions sempre pendents, però que han estat en qualsevol cas mitjans de lectura dels objectius específics del planejament en aquell lloc, ja sigui per valorar-los, perseguir-los o en el seu cas per canviar-los.

3. El creixement: cauteles, resistència i convenis

Les actuacions de creixement es despleguen mitjançant Plans Parcial, que són instruments força homogenis en contingut i escala i que globalment no susciten gaire comentaris al marge d'assenyalar que el seu ritme de promoció sol estar directament influït per la dinàmica econòmica i les expectatives de guany, sense perjudici de les actuacions d'iniciativa pública, fonamentalment l'ICS.

En diferents ritmes, els plans parcials dels sectors previstos pel PGM s'han anat redactant, des de Can Bou (Cf) (1976), que deu ser dels primers, fins al «Telèfon» (SF) o la Granja (MR) (1995), que deuen ser dels últims. Tanmateix, el que em sembla més interessant de comentar són les manifestacions d'una actitud de resistència al creixement residencial, que va ser especialment explícita en el període 1980-1984, aproximadament.

Veiem com, contemporàniament –i en certa mesura coherentment– a l'interès per a la millora i el reforçament del valor propi de les àrees urbanes que es manifestà en els PERI, es produí una actitud força general de rebuig de les possibilitats de creixement que el PGM donava a diversos indrets.

La cautela dels ajuntaments enfront del creixement era força comprensible a la vista dels dèficit acumulats al llarg dels anys d'ocupació de sòl poc controlada. Això motivà la resistència a determinades previsions del PGM, que es manifesta en tres línies d'acció:

— La revisió de creixements ja aprovats. Pedrosa (Ho), Montigalà (Bd), Canaletes (Cd), Polígon Sant Joan Despi.

— La negociació a la baixa d'iniciatives en sòl urbanitzable: Torreblanca (SFLI, SJD), Torre-roja (Vi)...

— La revisió del Programa d'Actuació Urbanística del PGM.

Dels creixements aprovats, Pedrosa (INUR, després Incasol) i Canaletes (CMB) eren terrenys de propietat pública, i Montigalà, que era d'iniciativa privada, va passar a ser intervinguda pel sector públic des de la fallida del grup Banca Catalana, accionista de l'actuació. Totes tres tenien plans parcials aprovats amb anterioritat a l'aprovació del PGM, que van ser substancialment respectats per aquest.

En els tres casos, la no acceptació pels respectius ajuntaments de la proposta aprovada va donar lloc a replantejaments de l'actuació per diverses vies:

— Al polígon Pedrosa, la Corporació Metropolitana de Barcelona promogué la modificació de la destinació dels terrenys substituint la proposta d'implantació residencial mitjançant volumetria específica per la qualificació de sòl industrial, potenciant la important reserva de verd i equipament que tenia l'ordenació i que posteriorment ha acollit l'ampliació de la Fira.

— Al polígon Canaletes, que a les primeres i segones eleccions municipals havia estat referència obligada a la campanya electoral, es proposà –al cap de força anys de negociacions entre la CMB i l'Ajuntament– una nova ordenació que disminuïa considerablement el nombre d'habitatges possibles, i que després ha estat desenvolupada per l'Impsol (Institut Metropolità de Promoció de Sòl).

— A Montigalà, se sumaren a l'actitud negativa respecte a la quantitat d'habitatge consideracions referents a l'autonomia morfològica de l'ordenació aprovada, que motivaren un replantejament profund de l'ordenació, en la qual, a més d'augmentar el sòl destinat a indústria i disminuir el sòl destinat a habitatge, es va modificar el sistema d'accessos i es va millorar la integració amb les àrees urbanes properes.

El «conveni» coercitiu-persuasiu amb el promotor fou l'instrument per replantejar l'ordenació de Montigalà, i ho va ser també per replantejar les ordenacions que els respectius promotors pretenien per als sectors de Torre-roja i Torreblanca. En ambdós casos, disminuint la quantitat de sostre d'habitatge i augmentant les cessions de terrenys per a sistemes. Recordem que els terrenys dels parcs que amb aquestes denominacions la CMB construï en cada un dels dos sectors, si bé estaven qualificats en bona part com a tals pel PGM, s'obtingueren en aquests convenis.

Cal assenyalar que una circumstància que donava peu que es pogués fonamentar tècnicament l'oposició dels ajuntaments a propostes de creixement com les assenyalades, va ser l'ambigüitat que es va mantenir al llarg d'alguns anys en relació amb la interpretació de les normes que regulaven les cessions de sòl i els aprofitaments en els sectors de sòl urbanitzable.

La revisió del Programa d'Actuació Urbanística (PAU) de 1984, redactat per a la CMB, expressa globalment aquest tipus de preocupacions. Elaborat a partir de 1980, la revisió tenia inicialment la pretensió formal –probablement excessiva– de ser una certa posada al dia i adequació del PGM a la nova situació de l'administració democràtica, aprofitant que des de la seva aprovació havia passat un quadrienni.

El PAU era a més un document que es plantejava a l'escala global del PGM i per tant la seva lògica i les seves alternatives no procedien d'apreciacions o desplegaments des d'altres escales, sinó que es formulaven en contraposició a aspectes generals del PGM.

Al final del seu procés de redacció, la revisió del PAU perdé bona part dels seus continguts més ideològics o programàtics i se centrà en dos aspectes molt concrets, si bé d'abast força general:

— Un ajustament normatiu, que per una banda apuntava a flexibilitzar les possibilitats d'implantacions per a petita indústria, i per una altra pretenia deixar aclarida definitivament la qüestió dels aprofitaments i les cessions del sòl urbanitzable. S'elaborava una fitxa específica per a cada sector.

— Reconsiderar la divisió dels sòls urbanitzables entre programats i no programats, amb la qual cosa es trencava la peculiar lògica del PGM, en què només els sectors residencials de molt baixa densitat eren no programats.

Aquesta segona intenció va comportar la desprogramació de determinats sectors de desenvolupament urbà (zones 19 i 20b) i industrial (zona 22b), amb el criteri d'establir prioritats espacials en el procés de creixement i dotar els ajuntaments de capacitat de decisió sobre l'oportunitat de les iniciatives privades d'urbanització que es referissin als sectors no programats. Aquests es trobaven majoritàriament en situació de discontinuïtat respecte a les àrees urbanes.

És força evident que el reconeixement pel Pla d'aquesta capacitat de decisió responia a un desig legítim dels ajuntaments, i també és cert que en un moment de cautela generalitzada respecte al creixement, aquesta capacitat de decisió podia impedir, o demorar, algunes iniciatives privades que des d'altres òptiques es podien considerar interessants. En qualsevol cas, cal dir que la revisió preveia força més sòl urbanitzable programat que el que es va promoure en un quadrienni, i cal dir també que es van promoure actuacions en sòl no programat.

Fóra interessant un estudi més referenciat dels efectes de la revisió del PAU en el desenvolupament del PGM, encara que no és massa necessari per títol d'injusta i desproporcionada l'acusació que, diverses vegades i des d'altres instàncies, es va fer a aquesta revisió, a la qual se li va atribuir poc

menys que la responsabilitat de l'escassetat d'habitatges tan aguda a finals dels vuitanta. Del to de la segona revisió del PAU, iniciada per la CMB el 1987 i que no es va acabar de redactar a causa de la seva dissolució, es pot dir que substancialment no és massa diferent de la primera, si bé en aquest segon cas, per raons fàcils d'entendre, no hi hagué gaire polèmica.

4. L'ordenació dels àmbits singulars

El tractament de l'ordenació específica d'àmbits d'una certa singularitat territorial va ser una de les principals iniciatives urbanístiques de la Corporació Metropolitana en el període 1983-1988, i ha merescut també l'atenció de les actuals institucions de l'Àrea Metropolitana.

Concretament, es van desenvolupar treballs d'ordenació de:

- la serra de Collserola,
- la franja costanera,
- l'espai rural.

Notem que en els tres casos, es tracta d'espais d'una clara identificació geomorfològica i geogràfica, d'extensió àmpliament plurimunicipal i que constituïen peces significatives de l'ordenació metropolitana.

4.1. Collserola

Les zones qualificades de Parc Forestal (27, 28, 29) pertanyents a la serra de Collserola abasten una superfície aproximada de 6.500 ha. Es pot dir que el conjunt de zones implicades en el fet geogràfic de Collserola té una superfície pròxima al 20% de l'àmbit del PGM.

És clar que el binomi extensió-morfologia auspiciava un tractament específic d'aquesta peça, d'altra banda enormement implicada en les tradicionals activitats de lleure dels municipis del seu entorn.

Un procés de reforçament de la identitat d'aquesta àrea que va culminar amb la celebració d'unes jornades sobre Collserola (1982) va ser una fase prè-

via d'aquest procés. Fase especialment necessària per copsar la peculiar escala de la serra, que no és ni la del Montseny –que és també un parc forestal metropolità i que ja va tenir un pla especial l'any 1976–, ni la de Montjuïc, que és el gran parc urbà de Barcelona.

Orientar el tractament a l'escala de Collserola no va ser una cosa immediata. A les instàncies de govern metropolità pesava molt la imatge de la intensitat i envergadura de la transformació urbanística que s'havia d'escometre amb motiu dels Jocs Olímpics –encara només sol·licitats–, i s'entenia que Collserola havia de sofrir una adequació com a parc amb mètodes comparables. D'aquí el suggeriment, que en un moment donat es va fer, d'encomanar a l'equip de Ricardo Bofill l'elaboració del projecte de Collserola.

Progressivament, entesa la naturalesa del problema, l'ordenació de Collserola s'abordà buscant el compromís entre els diversos graus d'interès naturalístic que hi rauen, la conservació i millora del paisatge tradicional i l'habilitació d'una xarxa d'itineraris i indrets d'un ús ciutadà més intensiu.

Penso que l'exercici del Pla de Collserola va donar una visió complementària a la del PGM. Si en aquest, Collserola era el buit central que es respectava des de l'entorn urbanitzat, en el pla especial Collserola era el nou observatori des d'on es valoraven els teixits i les estructures d'implantació urbana que la circumdaven. Així es produeix un document que introdueix visions diferents pel que fa a: les categories de sòl forestal, la corona urbana i els elements viaris generals (via de cornisa, túnel d'Horta...), que motiven alternatives concretes a les determinacions del PGM.

En el cas del Pla Especial de Collserola, s'assajà una fórmula de coexistència entre determinacions no coincidents. Algunes propostes del PEC –com la unificació de qualificacions forestals generals– motivaren la tramitació de modificacions del PGM. Altres, com els esmentats aspectes viaris, coexistiren; els uns vigents –els del PGM–, i com a simples suggeriments de futur els del PEC, si bé amb el suport del propi discurs del pla especial.

Penso que fou un bon criteri, defensat des de la Direcció General d'Urbanisme, no portar a terme modificacions del PGM que no es requerissin per a actuacions immediates, i admetre les diverses propostes formant part del que podria ser la Carta del Parc, expressiva de la seva voluntat de ser però sense crear distintes vinculacions urbanístiques generals a llarg termini.

4.2. La franja costanera

La costa de l'àmbit del PGM té uns 40 km de longitud. És força evident que més enllà de les diverses destinacions i situacions del sòl, la proximitat del mar donava a aquesta franja una singularitat innegable i una potencialitat perceptible.

La redacció del denominat Pla de Costes es posa en marxa en un moment en què:

— S'havia redescobert la ciutat com a espai lúdic i hi havia una demanda creixent de possibilitats de lleure urbà o metropolità.

— El col·lector de Llevant mostrava la realitat d'aigües netes en el tram nord de la costa.

— Començaven a ser conegudes les possibilitats de regeneració periòdica de platges per aportació de sorres marines.

— En el projecte inicial dels Jocs Olímpics (Informe Cuyàs 1982) es proposaven intervencions importants a la franja costanera, especialment la Vila Olímpica com a operació de recuperació ciutadana de l'espai costaner ocupat mitjançant una important operació de remodelació residencial.

En aquest context, el Pla de Costes fou, en primer lloc, un instrument de coneixement i divulgació de les potencialitats de la costa metropolitana.

Cal dir que, inicialment, el pla es plantejava amb força més ambició gestora. En un moment de forta dinàmica d'actuació de la CMB, s'havia arribat a considerar la possibilitat que la franja costanera constituís una unitat territorial de gestió metropolitana. Aviat es

veié la impossibilitat que això pogués ser així. A més de la grandària de l'àmbit, que obligava en qualsevol cas a una desagregació d'actuacions, aquest comprenia espais urbans massa significatius per a alguns municipis perquè els respectius consistoris renunciessin a la gestió directa sobre ells en favor d'una hipotètica gestió unitària metropolitana.

Considerat en estrictes termes d'ordenació, hi hagué també signes que els ajuntaments amb més pes polític farien prevaler en qualsevol cas els seus criteris. L'exemple més clar és l'ordenació de la Vila Olímpica, que es redactà paral·lelament al Pla de Costes, però al marge d'ell; per un altre equip i que finalment adoptà criteris urbanístics clarament diferents pel que feia a les característiques del teixit proposat, si bé va mantenir la coherència amb alguns criteris bàsics força obvis del Pla de Costes (Ronda urbana, eix Carles I...). És clar que tot això constituï una forta rebaixa dels objectius inicials del Pla, però de cap manera crec que es pugui considerar aquest un intent fracassat.

En primer lloc, cal subratllar el que podríem definir com el seu paper epistemològic: facilitant el descobriment del territori metropolità, expressant en imatges valorades les seves possibilitats de canvi.

En relació amb l'operativitat urbanística més immediata, cal assenyalar:

— El Pla de Costes construí el discurs de conjunt sobre el que recolzarien les propostes concretes de transformació de diversos punts clau del front marítim: Barrau (Mg), Unió Vidriera (Bd), Campsa i Cross (Bd).

— Explicà els àmbits i els continguts de les diverses operacions possibles, en un procés de recuperació urbanística de la costa.

En definitiva, crec que es pot defensar que després del Pla de Costes hem tingut un concepte diferent de la realitat i les potencialitats de la franja costanera metropolitana.

4.3. L'ordenació de l'espai rural

L'ordenació de l'espai rural mitjançant un pla especial (PERM) es basava en el reconeixement d'aquest

espai com un component actiu i fonamental de l'ordenació metropolitana.

Anàlogament als casos anteriors, però potser amb una intencionalitat més precisa, aquesta proposta es fonamenta en un acurat treball de reconeixement del territori, dirigit en principi a tots els espais no urbanitzats significatius dins de l'àmbit del PGM.

El PERM va completar la seva redacció, però no assolí la seva tramitació per diferents raons concretes, principalment per la desaparició de la CMB, però també per la dificultat de sensibilitzar els municipis –excepció feta del Prat de Llobregat– sobre l'interès d'una ordenació d'aquest tipus per als seus espais rurals.

L'interès principal del PERM penso que va ser la seva aportació metodològica, de recerca de l'estructura bàsica de cada paisatge rural metropolità en termes de formes de colonització agrària i divisió del sòl.

Aquest treball generà diversos estudis posteriors sobre l'ordenació de diferents espais en què la presència de sòls rurals era important. Assenyalem els de la Vall Baixa i el Delta del Llobregat, el de la serra de Sant Mateu, i els estudis dels marges dels rius Besòs i Llobregat, que entrarien també en la categoria d'espais singulars metropolitans, als quals ens referim en aquest capítol.

En tots aquests estudis es fa un reconeixement del territori i es proposen suggeriments i alternatives de desenvolupament i d'ordenació, basats en dos principis bàsics: la coordinació espacial de les infraestructures i la preservació i millora dels espais no urbanitzats.

Subratllem que aquestes últimes propostes les va dur a terme la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana, que no té la capacitat normativa que tingué la CMB, i que per tant no pretenien ser, en principi, instruments de planejament. Es tracta més aviat de papers per al debat, amb una finalitat persuasiva, d'aquí que la tècnica adequada per a la seva efectivitat sigui la de la seva divulgació. Destinataris d'aquests estudis i propostes serien

els ciutadans, els ajuntaments i les institucions amb competències d'actuació en el territori.

En ser propostes que incideixen en diversos registres de la realitat, és difícil fer un balanç quantificat dels seus resultats, la qual cosa seria d'altra banda prematura perquè es tracta, en molts casos, d'assumptes encara força oberts.

En qualsevol cas, penso que és una forma de presència en l'ordenació dels àmbits territorials que cal que reivindiquin, tant les institucions públiques no directament competents en determinades matèries com associacions o col·lectius preocupats pels interessos generals.

5. Els projectes de ciutat

Encara que podem estar d'acord que la ciutat real és l'àrea metropolitana, és cert també que cada municipi conserva la idea de ser una ciutat referida al seu espai administratiu.

És a partir d'aquesta idea que molts municipis compresos en l'àmbit del PGM han desenvolupat discursos en els quals:

— Se subratlla la seva identitat com a municipi en el context metropolità, habitualment mitjançant discursos construïts sobre la memòria d'uns anys de gestió, i que es projecten cap al futur.

— Es presenten, referides al municipi, propostes globals d'alguns temes sobre els quals pivota bona part del futur urbanístic del municipi.

La segona fórmula correspon generalment a propostes de l'Ajuntament de Barcelona, mentre que la primera és la pròpia dels altres municipis. Tant en una com en l'altra hi ha sempre un clar component d'autoidentificació del municipi. Aquests tipus de discursos es donen, principalment, en el període 1985-1990.

Cal fer esment aquí, d'una manera especial, del que podríem denominar «projecte urbanístic dels Jocs Olímpics», que comença a configurar-se el 1982 i que és un antecedent clar del que aquí denominem projectes de ciutat.

Encara que el projecte urbanístic dels Jocs era un gran projecte, suma de molts altres, tenia una dimensió espacial metropolitana i es basava en una capacitat de gestió excepcional, té alguns aspectes substancials que el fan similar als projectes de ciutat que aquí ens referim.

Podríem dir que aquests projectes es produeixen en una relació dialèctica i creativa amb el PGM, en el sentit que el desenvolupen, el modifiquen i li treuen significats nous que constitueixen una nova idea urbanística global a l'àmbit de la «ciutat». Es tracta d'idees urbanístiques sovint implícites en el marc general del PGM, però que es fan presents a partir del desvetllament que en fa el nou projecte.

Comentarem com a exemples significatius de projectes de ciutat, el Pla de Vies i el projecte d'Àrees de Nova Centralitat de Barcelona, que recullen algunes propostes del projecte dels Jocs Olímpics, i entre els dels altres municipis, el que representà l'exposició *L'Hospitalet d'avui a demà*.

El Pla de Vies expressava les intencions i les prioritats de la xarxa viària bàsica del municipi de Barcelona. Aquestes intencions exclouien algunes propostes viàries contingudes en el PGM. Òbviament exclouien les obertures de vies a Ciutat Vella i Gràcia que havien estat objecte d'una modificació específica, però tampoc no s'inclouien la prolongació del primer cinturó ni l'enllaç túnel de Vallvidrera-Numància, i es proposaven solucions distintes a Prim i final de Diagonal, o a la Ronda del Guinardó.

El Pla de Vies coexistia amb el PGM. Aquest establia les reserves i les afectacions, l'altre expressava les prioritats i les intencions. Són dos propostes diferents, però no necessàriament contradictòries. Les diferències s'haurien de resoldre en el moment dels projectes o del planejament de reforma interior. D'altra banda, també les intencions poden prendre forma un temps després, com seria el cas de la prolongació del primer cinturó, que s'aborda i es resol amb noves alineacions, deu anys després del Pla de Vies.

Les Àrees de Nova Centralitat són un cas especialment exemplar del tipus de projectes a què ens referim.

Les quatre àrees olímpiques, com a zones de projecte que havien de passar a ser llocs significatius de la ciutat, abonaren la idea d'estendre la proposta a altres àrees de la ciutat necessitades de desenvolupament i que ocupaven llocs que tenien una bona potencialitat –per atraure operadors econòmics privats– o que podien exercir un paper important en la polarització d'activitats i la dotació d'espais significatius a les àrees més perifèriques.

Recollint diversos materials (àrees olímpiques, centres direccionals previstos pel PGM, remodelacions pendents, solars importants...) es construeix una proposta de deu àrees per a la concentració en diferents proporcions d'usos de centralitat –oficines, hotels, terciari i equipaments–, que va tenir un enorme èxit com a idea i que desvetllava alguns elements bàsics per al futur de la ciutat, el qual resultava especialment aprehensible per a un ampli sector social pel fet del «domini de la localització» que proporcionava aquest projecte. Haver centrat el projecte en la transformació de deu àrees fàcilment identificables en el mapa mental de cadascun, penso que va tenir un gran paper pedagògic pel que fa a l'enteniment de com, des de l'urbanisme, es pot conduir el desenvolupament global de la ciutat. La idea va tenir èxit fins al punt que el I Pla Estratègic plantejava com un dels seus objectius la creació d'àrees de nova centralitat en tota l'àrea metropolitana.

Cal subratllar que, majoritàriament, el contingut de les àrees de nova centralitat es basa en les alternatives d'ús previstes pel PGM, i per tant el projecte es pot considerar plenament congruent amb les determinacions del planejament general; tanmateix, el projecte no estava definit en el PGM, no era un desenvolupament que aquest configurés. L'aportació és en aquest cas molt clara: desvetllament d'una idea implícita i la seva explicació als ciutadans i operadors urbanístics.

A l'any 1987, a l'antiga fàbrica Tecla Sala de l'Hospitalet, es va presentar l'exposició *L'Hospitalet d'avui a demà: un projecte per a l'Hospitalet*, que va comportar la publicació d'un document sobre el seu contingut, que apunta clarament en la línia dels projectes de ciutat a què ens estem referint.

És especialment il·lustrativa la següent declaració, continguda a l'esmentada publicació:

«L'Hospitalet, format per suma de barris i amb clara consciència de perifèria de Barcelona que ha tingut durant els anys de la seva formació com a ciutat, intenta retrobar-se i formular un projecte urbanístic de futur en el marc del Pla General Metropolità».

Penso que és significativa l'expressa referència al PGM, als 12 anys de la seva vigència. D'altra banda, aquest projecte té una clara voluntat d'afirmació de la identitat, com s'expressa en altres paràgrafs, que no oblidem la pertinença a una realitat de major àmbit, a través de la referència a les grans infraestructures:

«El projecte no es planteja com una proposta de creixement de la ciutat, sinó com una *base per a possibilitar-ne la reconstrucció*, fugint dels mecanismes de reforma urbana quirúrgica, proposant intervencions que tendeixen a la recuperació i al redreçament dels valors més característics i ambientalment més propis dels diferents llocs, i establint criteris per a la gran forma urbana que lliguin les diferents parts assentades, avui, sobre l'estructura de les grans infraestructures».

És també significativa la idea de realitzar un plànol de la ciutat que ha de sintetitzar el que aquesta és i el que vol ser. Alguns paràgrafs de la seva presentació són molt més explicatius que qualsevol comentari:

«*Un plànol únic*. El projecte global sobre l'Hospitalet es fa dibuixant una planta de tota la ciutat. És una planta única, amb voluntat de sintetitzar totes les informacions, d'estat, de fet i de projecte, necessàries per a la seva utilització a múltiples nivells. Un dibuix en planta és l'expressió més pura i abstracta de la forma de la ciutat. És important, doncs, fer aquest exercici de resum de les nombroses idees que hi incideixen.»

«Dibuixar, o millor dit projectar, en aquests moments un plànol de tot el municipi de l'Hospitalet significa entrar en la discussió urbana de la ciutat

des d'un punt de vista nou. És buscar, en aquesta visió global, una nova mirada que, a partir del canvi d'escala, explicita problemes i, per tant, solucions diferents, tot reconeixent que la ciutat té molts nivells de lectura i d'aproximació. És bo que cap d'aquests nivells no prevalgui sobre els altres, que cada un mantingui la seva pròpia lògica, les seves pròpies lleis, que poden ser fins i tot contradictòries entre elles. El procés seguit del fet particular al general planteja una discussió que és positiva per a la ciutat, ja que permet un nivell de comprovació de les determinacions, a diferents escales, molt ajustat. La no preponderància d'un d'aquests nivells damunt els altres, basada en esquemes de planejament en cascada, agilita el procés de presa de decisions i permet valorar l'oportunitat de les actuacions.»

«L'Hospitalet s'entén i es dibuixa per primera vegada en molts anys, com a entitat pròpia específica, que busca el seu paper dins de l'àmbit físic i urbanístic de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.»

«El projecte dibuixat planteja una imatge de futur com a ciutat, formant part d'una organització metropolitana molt potent. Es basa en el PGM i, sense negar-lo en les seves directrius més generals, introdueix la visió de l'Hospitalet com a entitat urbana específica que no es reconeixia.»

6. Els grans projectes estratègics

6.1. Característiques generals

Els grans projectes estratègics corresponen al període més recent de la vigència del PGM, més concretament es pot dir que es formulen a partir de 1990.

Les seves característiques serien les següents:

— Són projectes ambiciosos, que pretenen transformacions urbanes importants (animades probablement per la percepció del volum de les operacions realitzades amb motiu dels Jocs Olímpics).

— Abasten àmbits relativament grans, de problemàtica complexa, i amb diversos operadors.

— Pretenen una renovació de la imatge urbana: incorporació de noves tipologies, desig de modernitat, etc.

— Es donen sobre un PGM amb 15 anys de vigència, que comporta una actitud madura sobre el pla: no és la solució única als problemes, però sí és el marc de referència general de les alternatives possibles.

— Són projectes que, tant pel seu abast com pel moment en què es formulen, entren en una fase d'incertitud quant als seus terminis d'execució. Són propostes que sovint es desenvoluparan molt lentament i amb diferents ritmes al llarg del temps.

Assenyalem que aquestes últimes característiques fan que aquests projectes, algunes vegades, s'assemblin més a unes regulacions de caràcter general que en el seu àmbit complementen o substitueixen el PGM i que, com aquest, tindran també al llarg del temps variacions projectuals. Tanmateix, cal subratllar que, malgrat que sigui així, la seva existència com a projecte no és innòcua, sinó que representa l'obertura d'un debat amb participació de les administracions, els operadors, els ciutadans i –especialment– els mitjans de comunicació, que amb diversa intensitat i ressonància acompanyaran el període de maduració i execució del projecte i que seran també un cert motor –a vegades *al ralenti*– de la transformació projectada.

Destaquem, en primer lloc, que un d'aquests projectes estava ja plantejat en el propi PGM: La reforma que ha de facilitar la continuació de la Diagonal. En aquest cas, encara que per envergadura, complexitat i terminis és assimilable al tipus de projectes que aquí tractem, s'ha de dir que el Pla Diagonal Poblenou –aprovat l'any 1992– desenvolupa –dècima d'edificabilitat amunt o avall– unes previsions del PGM que mantenen substancialment el seu sentit.

En els altres casos, cal subratllar que es donen circumstàncies i objectius no previstos en el moment que es va redactar el PGM i que, fonamentalment, es refereixen a l'obsolescència i trasllat d'activitats, principalment industrials; a variacions en els traçats

i les necessitats dels serveis de transport d'infraestructura fixa; o bé a l'aparició de nous objectius respecte al paper del sector o a les possibilitats de renovació urbana.

Assenyalem que la majoria dels projectes estratègics, elaborats a partir d'aquestes circumstàncies, tenen antecedents en anteriors desplegaments aproximats del PGM, principalment el Pla de Costes, però també les Àrees de Nova Centralitat o altres estudis esmentats, com el del Delta del Llobregat. Això és una constatació de la continuïtat del procés de desplegament del PGM, encara que des de les diferents entrades que corresponen a distints moments i a diferents perspectives gestores.

6.2. Les operacions en el front marítim

Front marítim Montgat-Badalona

Les noves dades són la desaparició de les antigues indústries de Barrau i Lleixiu Conejo, i també la regeneració de la platja. Totes elles reforcen l'objectiu i obren la via de la recuperació ciutadana del front marítim.

Front marítim de Badalona (Cross-Campsa-Eix Port-Pavelló-Carítg)

A més de la situació –imprevista el PGM– del desmantellament de les antigues instal·lacions industrials, anàlogament al cas anterior, cal afegir com a noves circumstàncies el projecte d'un port a Badalona i la ubicació del Pavelló Olímpic, que generen un nou eix urbà perpendicular al mar.

El marge dret del Besòs a Sant Adrià

Ambiciosa proposta que es basa en l'expectativa d'un riu net, que ha de donar un alt valor a l'entorn de la seva desembocadura, el qual permetrà desplaçar o atenuar els elements i servituds de serveis que l'han estat gravant: línies d'alta, incineradores, etc. A la proposta de remodelació del barri de la Catalana –ja prevista pel PGM–, s'afegiria l'objectiu de reformar la Mina. Així mateix, l'opció d'un gran port a la desembocadura del Besòs representa un nou factor de replantejament de l'ordenació general en un nou projecte, forçosament a llarg termini.

Front marítim de Barcelona (Poblenou - Besòs)

La desaparició del traçat ferroviari i un tipus de

ronda relativament permeable serien les noves circumstàncies d'aquest front, així com l'existència de la Vila Olímpica, que fa preveure una més important continuïtat urbana. No és el mateix la remodelació d'algunes peces aïllades enfront Bac de Roda, ja prevista pel PGM, que la possibilitat d'un front urbà de Ciutadella a Prim. També cal assenyalar un cert canvi en el programa del centre direccional previst pel Pla General. Tanmateix, es pot dir que el projecte d'aquesta zona conserva força els continguts del PGM pel que fa als usos i els sistemes previstos.

6.3. L'àrea Sant Andreu - Sagrera

La consideració com a àrea de nova centralitat d'aquesta àrea va ser un primer toc d'atenció sobre la seva potencialitat urbana, si bé uns anys després les hipòtesis d'aquesta previsió han estat també àmpliament superades.

Les noves dades en relació amb les previsions del PGM són les següents:

- Trasllat de les grans indústries històriques (La Maquinista, F.N. Colorantes) amb la consegüent aparició d'iniciatives de reutilització dels terrenys.
- Trasllat de l'estació de mercaderies de la Sagrera.
- Previsió de modernització de les instal·lacions de Renfe i opció de construir-hi la futura estació del tren d'alta velocitat.

Està clar que es donen novetats prou importants perquè aquest projecte es plantegi en termes força diferents dels previstos en el PGM.

L'abast dels canvis en la situació dels terrenys i les perspectives de la transformació urbana possible aconsellen la consideració de l'ordenació en un ampli sector que abasta unes 300 ha.

El projecte s'articula formalment i de moment a nivell de determinacions d'ordenació general i, per tant, requerirà desenvolupaments parcials a altres escales, a mesura que es produeixin els diversos processos de transformació. Cal subratllar, tanmateix,

que no es tracta d'una simple substitució d'unes determinacions del PGM per unes altres. El nou projecte d'ordenació general està encaminat a una transformació de gran volada que es consumarà a mig o llarg termini, però de la qual alguns episodis poden ser molt propers en el temps. Per tant, la nova ordenació ha d'estar articulada en la lògica dels projectes parcials, definint els marcs de joc concrets de cadascun.

6.4. El Pla Delta (centre de comunicacions-port-aeroport)

Aquest tema és un cas força exemplar de l'abast d'un gran projecte estratègic concebut en funció d'unes circumstàncies i expectatives actuals, i basat en un planejament general que ja té vint anys (avancem que no s'ha d'entendre això en cap sentit minvaloratiu del seu paper).

En primer lloc, cal constatar que el PGM va dirigir bé els trets pel que feia a la importància estratègica de l'àrea i pel que feia a la demanda de sòl que podien motivar les instal·lacions de les diverses infraestructures de transport del futur. La negació a aquests terrenys d'altres expectatives de desenvolupament posava de fet les bases per a una projectació en els termes que fossin oportuns en el futur.

Cal recordar aquí també, com ja succeïa en el projecte anterior, la dificultat de conjugar les previsions del planejament urbanístic a llarg termini pel que fa a les necessitats de sòl per a les infraestructures de transport, i la variabilitat dels requeriments tècnics d'aquestes infraestructures al llarg del temps. Probablement, és en aquesta temàtica on les determinacions del planejament sofreixen un gradual i més clar procés d'envelliment.

Una dada important d'un altre ordre ha estat l'acord amb el municipi del Prat de Llobregat que posa fi a la discussió històrica sobre el desviament del riu Llobregat, dada que podem associar també a la més alta valoració que es dona avui als espais humits en general i als del Delta en particular. Aspectes que ja van posar sobre el paper el Pla de Costes i l'estudi sobre el Delta, ja esmentats a l'apartat 3.

Pel que fa al contingut més específicament infraestructural i de serveis d'aquesta àrea, assenyalem quins són els canvis específics que motiven replantejaments de les delimitacions i disposicions previstes pel PGM.

— La previsió de l'àrea de transports en una relació més directa amb l'espai del port: el nou concepte de zona d'activitats logístiques (ZAL).

— El progressiu significat dels aeroports com a àrees de centralitat territorial, la qual cosa es dibuixa la idea d'un centre direccional totalment exterior.

— L'existència de trens d'alta velocitat i el criteri de la seva relació amb l'aeroport.

— La previsió d'un espai important, per a depuradora dels sistemes Barcelona i Llobregat.

Aquests fets constatables abonen que l'ordenació per a l'actuació immediata d'una àrea com aquesta es plantegi com un projecte que es construeix sobre el substracte del pla general, però relativitzant considerablement el valor de les seves línies.

D'altra banda, la tècnica de comissió redactora mixta, emprada per formalitzar el projecte, segurament és la que ha de ser, ja que es tracta d'un cas en què la integralitat del projecte és absolutament exigible, per la diversitat de factors concurrents i perquè el lloc és delicat.

Cal afegir, però, que aquesta exigència és la que fa que encara no coneguem quina és la proposta que comparteixen totes les administracions amb competències i tots els agents. Aquest mètode –distint dels més habituals en casos de projectes sectorials en què una administració elabora una proposta– és, sens dubte, més lent al començament, però hauria de ser el més segur, per evitar despesa de sòl innecessària i assolir un grau satisfactori de coordinació entre modes i sistemes de transport.

Mentrestant, cal recordar que són les determinacions del Pla General Metropolità, de fa vint anys, les que ens guarden les reserves.

7. Consideracions finals

Suposo que hi haurà qui pot concloure, en funció del relat exposat, que el progressiu augment d'escala de les modificacions que comporten els projectes de desplegament del pla denota la seva obsolescència, i que, per tant, procediria abordar la seva revisió.

Sense voler entrar en aquesta discussió, ja que una revisió pot ser feta de molt distintes maneres, i sense perjudici que sempre és útil posar al dia les determinacions vigents en el territori perquè siguin fàcilment llegibles, la reflexió que em suscita el repàs de les diverses formes de desplegament del pla, que representen formalitzacions a diverses escales i que corresponen a diverses fases de la seva vida, és la constatació del manteniment d'una part substancial del seu valor, vint anys després del seu naixement.

Naturalment, no significa el mateix un pla general acabat d'aprovar o amb pocs anys de vigència que un de vint anys, però el valor d'aquest segon com a document de referència per al desenvolupament urbanístic del territori no és, en aquest cas, necessàriament inferior al del pla més jove.

Certament, el PGM ha sofert moltes modificacions –es diu que passen de mil– i tanmateix crec que això demostra dues coses contràries a les que podria semblar a primera vista:

- Que el Pla era de bona qualitat. Ha pogut sofrir aquests canvis sense quedar afectat en allò que era essencial.
- Que ha estat globalment ben gestionat, ja que basant-se en el Pla –encara que modificant-lo– s'ha pogut trobar solució a un gran nombre de problemes concrets sense posar en qüestió els seus fonaments bàsics.

Voldria subratllar que quan es proposa una modificació del Pla General, entenc que a la vegada s'està

fent un reconeixement de la seva vigència. La modificació correctament plantejada s'argumentarà sempre en termes que la seva proposta no és contrària als objectius del PGM, i que les variacions en reserves i aprofitaments queden reequilibrades d'acord amb els criteris establerts pel propi Pla.

Les modificacions són deformacions de l'estructura general del Pla. Recordem que si les estructures portants no es deformessin per absorbir les càrregues, es trencarien.

He intentat explicar com el PGM ha estat contemplat de diverses maneres al llarg de la seva vida; hem vist com, a mesura que passaven els anys, se'l podia tractar amb més llibertat. Les modificacions que se'ns suscitaven eren potser d'escala més gran en la seva configuració física, tanmateix sostindria que l'ordenació urbanística metropolitana restaria força assegurada per un progressiu augment de la intel·ligència i la complicitat entre el propi PGM i el col·lectiu que hi opera.

Tot això no explica probablement tota la realitat de l'assumpte, però és un aspecte de la realitat que m'interessava subratllar.

Sostindria que un pla aguanta vint anys (o més) quan pot ser el referent de la continuïtat projectual del col·lectiu que treballa en el desenvolupament i millora de l'entorn metropolità.

O, dit d'altra manera: un pla no aguanta vint anys si en si mateix –o en la lectura que se'n fa– pretén esgotar tota la capacitat propositiva que es genera i que s'expressa en els diversos projectes que sorgeixen de la col·lectivitat, i dels quals n'hem presentat uns quants exemples.

Aquestes premisses tenen, en qualsevol cas, una condició: que uns i altres ens creguem el Pla. Penso que això ha estat certament així, almenys fins ara.